

نقش مناسبات شهر و روستا در توسعه گردشگری روستایی

(مطالعه موردی: بخش گلپهار - شهرستان چناران)

حسین رحیمی^۱

(تاریخ وصول: ۹۵/۷/۱۱ - تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۲۱)

چکیده

مناسبات شهر و روستا تأثیرات فراوانی بر سکونتگاه‌های روستایی دارد. شهرها مرکز انباشت سرمایه و جریان‌های فضایی هستند. همچنین روستاها در مقابل به عنوان مراکز گردشگری برای ساکنان شهری به شمار می‌روند. به صورتی که گردشگری فرصتی برای بهره‌مندی از توان‌های محیطی روستایی است که شکوفایی اقتصادی را نیز برای روستاها به همراه دارد. این تحقیق با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. در این بررسی بر مبنای روش کوکران ۱۶۵ نمونه بررسی انتخاب شده است. تحلیل روابط متغیرها و جهت شناسایی ابعاد اثرگذاری مناسبات شهر و روستا بر گردشگری روستایی از مدل ساختاری و تحلیل مسیر استفاده شده است. نتایج مدل تحلیل مسیر نشان می‌دهد که افزایش مناسبات شهر و روستا باعث گسترش خانه‌های دوم، ایجاد شغل و تحول اقتصادی در سکونتگاه‌های روستایی شده و در افزایش رضایتمندی روستاییان نقش مؤثری دارد.

واژگان کلیدی: تحول اقتصادی، توان‌های طبیعی، خانه‌های دوم، مناسبات شهر و روستا، گردشگری روستایی.

^۱ . استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول) h.rahimi@pnu.ac.ir

مقدمه

به طور کلی روابط فضایی بین شهرها با نقاط روستایی واقع در حوزه نفوذ آنها، تغییراتی در ساختارهای جمعیتی، کارکردی، اقتصادی و نیز کالبدی در عرصه‌های روستایی ایجاد می‌کند (ظاهری، ۱۳۹۰: ۱۷۰). سکونتگاه‌های شهری در راستای رشد شهرها و تنگناهای زیست محیطی حاصله از گسترش کالبدی و تزیید وسایل نقلیه نیازمند فضا‌های مکمل جهت اوقات فراغت هستند. در این ارتباط سکونتگاه‌های روستایی با توجه به توان‌های طبیعی متنوع بهترین گزینه به منظور مکان گردشگری و اوقات فراغت شهرنشینان محسوب می‌شوند. به صورتی که مناسبات شهر و روستا در راستای استفاده از فضای روستایی شکل می‌گیرد که در گسترش گردشگری در نواحی روستایی بسیار چشمگیر است. گردشگری به ویژه گردشگری روستایی به عنوان فعالیتی اقتصادی با ظرفیت بالا از روند رو به رشدی برخوردار بوده و از سوی دیگر روستا که تداوم زندگی افراد در آن به منزله حفظ سرچشمه‌های اقتصاد، تمدن و فرهنگ یک جامعه است مطرح است جایگاه مهمی در گردشگری دارد. اهمیت گردشگری در تحول اجتماعی و اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی بسیار مطرح است. زیرا گردشگری یکی از پویاترین فعالیت‌های اقتصادی عصر حاضر است که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نام نهاده‌اند و از آن به عنوان رکن توسعه پایدار یاد می‌کنند (عابسی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸۰). در این راستا گردشگری روستایی باعث شکوفایی و رونق اقتصاد و ایجاد تنوع در شغل‌های تجاری و صنعتی، افزایش درآمد و تحول توسعه اقتصادی جوامع روستایی می‌شود (الیوت، ۱۹۹۷: ۲). بر این اساس روستاها و ساکنان آن از دو جهت با صنعت گردشگری در ارتباط هستند یکی اینکه محیط‌های روستایی به عنوان فضاها و اماکن تفریحی محل مناسبی برای گذران اوقات فراغت گردشگران داخلی به شمار می‌آیند و دیگر اینکه تولیدات آنها اعم از مواد خوراکی و صنایع دستی به گردشگران عرضه شده و از این راه به اقتصاد معیشتی آنها کمک می‌شود. شهرستان چناران به عنوان یکی از شهرستانهای با قابلیت‌های فراوان و متنوع طبیعی در غرب شهر مشهد واقع شده است. بهترین زمان برای گردشگری تابستان می‌باشد. زیرا روستاهای واقع در کوهپایه‌های بینالود مطلوبترین آب و هوا را دارا هستند و با توجه به

مجاورت با کلانشهر مشهد امکان تردد نیز به آسانی با وسیله نقلیه شخصی و عمومی وجود دارد. به طوری که مسافت تردد اندک باعث اقبال گردشگران به روستاهای این شهرستان شده است. از سوی دیگر روستاها نیز از روند گردشگری تأثیرات مثبتی می‌پذیرند که می‌تواند اقتصاد آنها را دگرگون سازد. گردشگران نیازهای متفاوتی دارند که در روستاهایی که به عنوان خانه دوم انتخاب می‌شود خدماتی برای ارایه به شهروندان ایجاد می‌شود که در ایجاد شغل و افزایش درآمد روستاییان نقش دارد. سوال اساسی پژوهش عبارت است از: مناسبات شهر و روستا چه تأثیری در گسترش گردشگری روستایی دارد؟

مبانی نظری

نظریه‌های گوناگونی در رابطه با مناسبات شهر و روستا ذکر شده است. در این ارتباط دو نظریه در راستای تأثیر مناسبات شهر و روستا بر توسعه گردشگری روستایی ذکر شده است.

نظریه وابستگی‌های فضایی

راندینلی در نظریه خود تأکید بر روابط متقابل شهر و روستا و نقش سازنده این روابط در اقتصاد روستایی دارد. از نظر او این روابط و مناسبات فضایی پایگاه اصلی در امر توسعه است. در این راستا گسترش کارکردهای شهری در نواحی روستایی دارای اهمیت است که بتواند باعث رشد نواحی روستایی گردد (زبردست، ۱۳۷۷: ۲۸). گردشگری در این راستا نقش مهمی دارد. به صورتی که عامل گسترش فرصت‌های شغلی متنوع در نواحی روستایی است.

نظریه مرکز - پیرامون

بر اساس نظریه مرکز - پیرامون جان فریدمن عوامل مختلفی باعث مناسبات شهر و روستا می‌شود. این عوامل عبارتند از: اثر مدرنیزاسیون، اثر پیوند: که با خلق نوآوری‌ها روستاها می‌توانند از مناسبات شهر و روستا بهره ببرند، اثر تولیدی: که باعث تنوع، تخصص و رشد اقتصادی در ناحیه می‌شود (مهندسان مشاور DHV، ۱۳۷۱: ۴۹-۴۸). براساس این نظریه مناسبات

شهر و روستا نقش موثری در تحول ناحیه و پیرامون دارد. به طوری که گردشگری حاصل از این مناسبات عامل تغییرات موثر در ناحیه مانند فعالیت‌های خدماتی و مشاغل جدید است.

رویکرد پایداری

ناکارآمدی و ناپایداری بسیاری از راهبردهای کلاسیک گذشته در زمینه توسعه روستایی، برنامه ریزان و دست اندرکاران را بر آن داشت تا راهبردهای جدیدی را جایگزین راهبردهای گذشته کنند، از این رو با مطرح شدن نظریه توسعه پایدار از دهه ۱۹۷۰ به بعد، توسعه گردشگری نیز به عنوان یکی از راهبردهای ممکن و قابل دوام برای توسعه در بسیاری از مناطق دور و روستایی و شاید به عنوان یکی از جایگزین‌های مناسب برای پیاده سازی الزامات توسعه پای دار و پایداری محیط زیست، اجتماع و اقتصاد نواحی روستایی و هم چنین ایجاد اشتغال، سرمایه گذاری دولتی و خصوصی، بهبود زیر ساخت‌ها و منافع اقتصادی در نواحی روستایی مطرح شد (افتخاری، ۱۳۸۹: ۲). رویکرد پایداری نسبت به گردشگری روستایی توسط بسیاری از محققان که بیشتر نگران حفظ اقتصاد و محیط زیست هستند پذیرفته شده است. اجتماعات روستایی به ندرت می‌توانند بدون ساختار اقتصادی متنوع به لحاظ اقتصادی پایدار باشند. در حالیکه گردشگری روستایی با ایجاد اشتغال و متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی به توسعه روستایی پایدار کمک می‌کند. به این ترتیب توسعه روستایی پایدار باید گردشگری را به عنوان حلقه ای از زنجیره سیاست‌گذاری در نظر بگیرد (رضوانی، ۱۳۸۷: ۱۴۹). در فرایند توسعه روستایی موضوع مهم پایداری به دلیل برخوردار بودن بیشتر منابع طبیعی کشورها در مناطق روستایی بسیار حائز اهمیت است. توسعه پایدار روستایی، نقطه ی توازن و تعادل در جهت تحقق اهداف توسعه در هر یک از ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی در نواحی روستایی است. توسعه پایدار روستایی، فرایند تغییر پایدار اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و محیطی است که برای افزایش رفاه بلند مدت جوامع روستایی مطرح می‌شود (بهبودی، ۱۳۸۹: ۵۸) و به عنوان راهبردی موثر و مهم در توسعه پایدار مناطق روستایی به شمار می‌رود که با نقش چند کارکردی خویش برای حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی می‌تواند موثر واقع گردد (شارپلی، ۱۳۸۰). در این راستا اهداف اساسی توسعه گردشگری روستایی را شامل

مواردی از قبیل: افزایش سهم بخش گردشگری در اشتغال زایی و ایجاد فرصت‌های درآمدزا در نواحی روستایی؛ توسعه‌ی ارتباطات فرهنگی با توجه به ارزش‌های جامعه؛ افزایش سهم بخش گردشگری روستایی در ایجاد درآمد خالص ارزش و کمک به توسعه‌ی پایدار فرهنگی - اجتماعی و زیست محیطی با ارج نهادن به ارزش‌های جامعه و اتخاذ رویه‌های پایدار توسعه دانست (قادری، ۱۳۸۳).

اهمیت و تأثیرات گردشگری روستایی

گردشگری در مناطق روستایی در حال حاضر اهمیت زیادی یافته است و ابزاری برای رفاه جوامع محلی محسوب می‌شود (نجاززاده و نعمت‌اللهی، ۱۳۹۵: ۲۲۵).

گردشگری روستایی در برگیرنده جریانی از سرمایه، انسان، فرهنگ و سرزمین با ظرفیت‌های گردشگری و فراغت و کنش متقابل میان آنهاست که در فضاهای جغرافیایی آثار مختلفی بر جای می‌نهد (بریدنهان^۱، ۲۰۰۴: ۷). گردشگری در نواحی روستایی آثار و پیامدهای مختلف و متفاوتی را به همراه دارد که آگاهی از این آثار می‌تواند به برنامه ریزان در راستای توسعه پایدار گردشگری کمک مؤثری نماید (اکبریان رونیزی و بدری، ۱۳۹۴: ۴۷). به عبارت دیگر گردشگری روستایی بواسطه پیوندها و تعاملاتی که با محیط زیست و جاذبه‌های طبیعی و جوامع محلی برقرار می‌کند، پیامدهای قابل توجهی در ابعاد مثبت و منفی از خود در محیط‌های انسانی و طبیعی بر جای می‌گذارد. از جمله این پیامدها، تأثیرات رواج گردشگری بر پایداری جوامع محلی است (یاری و باختر، ۱۳۹۵: ۱۲۱). زیرا گردشگری روستایی توجه دولت‌ها، سازمان‌های غیردولتی و فعالان اقتصادی را به خود جلب کرده است و نقش مهمی در جهت‌دهی فعالیت‌های اقتصادی و کمک به افزایش درآمد جوامع محلی ایفا می‌کند (چین و همکاران^۲، ۲۰۱۴: ۳۶). به طوری که صنعت گردشگری به عنوان یک فرصت در بخش خدمات سکونتگاه‌های روستایی مطرح است (ازیودوجی^۳، ۲۰۱۳: ۲). در این راستا در سال‌های اخیر تلاش‌های بیشتری در راستای ارزش‌گذاری نواحی روستایی به منظور بهبود روابط بین

1. Briedenhann.
2. Chin et al.
3. Ezeuduji.

شهر و نواحی روستایی انجام شده است. این مورد می‌تواند باعث تغییر دیدگاه‌های سنتی در رابطه با مفهوم گردشگری روستایی شود (آنتوسووا، ۲۰۰۷: ۳). به صورتی که گردشگری به عنوان گذرگاه توسعه‌ی پایداری تلقی می‌شود که با ماهیتی چند بعدی، علاوه بر تامین نیاز گردشگران، باعث تغییرات عمده‌ای در سیستم جامعه‌ی میزبان می‌شود. (دایر^۱ و همکاران، ۲۰۰۹: ۶۷). در این ارتباط جاذبه‌های نواحی روستایی یکی از مهمترین انگیزه‌های گردشگری است (محمودی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲). طی چند دهه گذشته از یک سو به دلیل رشد و توسعه گردشگری در فضاهای گوناگون جغرافیایی و از جمله نواحی روستایی و از سوی دیگر در پی ضعف ساختارهای اقتصادی بسیاری از سکونتگاه‌های روستایی اغلب مبتنی بر بخش کشاورزی در پاسخگویی به نیازهای زیستی جمعیت روستایی به ویژه در زمینه‌های شغلی و درآمد زایی، گردشگری روستایی به عنوان یکی از برجسته‌ترین بخش‌های فعالیتی برای متنوع سازی و بازساخت مطلوب اقتصاد روستایی مورد توجه اندیشمندان و برنامه ریزان توسعه قرار گرفته است (شارپلی^۲، ۲۰۰۴: ۲۲۳). به صورتی که گردشگری روستایی به عنوان جزئی از صنعت بزرگ گردشگری می‌تواند نقش عمده‌ای در توانمند سازی مردم محلی و تنوع بخشی به رشد اقتصادی و همچنین خلق فرصت‌های شغلی جدید در فضاهای روستایی و در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش‌های اقتصادی ایفاء نماید (شریف زاده و مراد نژاد، ۱۳۸۱: ۵۲). در این راستا مطالعات نشان می‌دهد که گردشگری روستایی منافع اجتماعی و اقتصادی در مناطق روستایی مختلف ایجاد می‌کند. به طور مثال در کاهش مهاجرت از مناطق روستایی نقش زیادی در متنوع سازی اقتصاد روستایی، تبادل فرهنگی میان شهر و روستا از طریق افزایش ارزش افزوده جدید به زندگی روستایی دارد (ائوریو و کاسیل^۳، ۲۰۱۰: ۱۵۴). در سال‌های اخیر نرخ رشد گردشگران به مناطق روستایی در مناطق مختلف جهان در طی بیست سال اخیر به صورت زیر بوده است: اروپا ۵۲ درصد، آفریقا ۸/۱ درصد، خاورمیانه ۴/۱ درصد، آسیای جنوبی ۹/۴ درصد، جنوب شرق آسیا ۱۰/۸ درصد، آمریکای جنوبی ۵/۴ درصد و دیگر مناطق جهان ۴/۳ درصد (استفانوویچ، ۲۰۱۰). بیشترین نرخ رشد گردشگری روستایی در کشورهای

1. Dwyer.
2. Sharpley.
3. Iorio & Cosale.

جنوبی و شرقی (نزدیک به ۲۵ درصد) ثبت شده است. همچنین در اروپا تعداد افرادی که به طور مستقیم و غیرمستقیم در گردشگری روستایی مشغول به کار هستند نزدیک به ۵۰۰ هزار نفر هستند که مصرف سالانه گردشگران حاصل از فعالیت‌های گردشگری روستایی در حدود ۶۵ میلیارد یورو است (نیکولیچ، استوانویچ و آزموویچ، ۲۰۱۲: ۲).

بنابراین توسعه گردشگری می‌تواند باعث تحریک رشد اقتصادی و همچنین برنامه ریزی کاربری زمین و جذب افراد به مناطقی که گردشگری در آنجا توسعه یافته است، شود. وجود عوامل مهمی نظیر جاذبه‌های گردشگری اعم از تاریخی، فرهنگی و طبیعی، تاسیسات و امکانات روبنایی و زیربنایی از قبیل شبکه حمل و نقل، اقامتگاه‌ها و مراکز پذیرایی ضروری است و بدون وجود این امکانات رفاهی حتی با داشتن بهترین جاذبه‌های طبیعی و تاریخی جهان، نمی‌توان انتظار رشد این صنعت را داشت (قره نژاد، ۱۳۸۸: ۲۵). به طوری که گردشگری روستایی مرحله‌ای از گذار را طی می‌کند و نیازمند سرمایه‌گذاری است (آندرسون^۱ و همکاران، ۲۰۱۵: ۳۷).

پیشینه تحقیق

باباخانزاده و لطفی (۱۳۹۱) در تحقیق خود بیان کردند که از دیدگاه ساکنین روستایی گردشگری آثار اقتصادی مثبتی چون ایجاد فرصت‌های شغلی، افزایش درآمد را داشته و در عین حال باعث افزایش شدید قیمت زمین و سوداگری آن و کاهش تولیدات کشاورزی شده است. از لحاظ اجتماعی آثار مثبت بسیار زیادی چون کاهش مهاجرت، شهرت روستا، بالا رفتن سطح آگاهی مردم و بهبود مسکن را به همراه داشته و نهایتاً از لحاظ زیست محیطی و کالبدی آثار منفی چون آلودگی منابع آب، تخریب باغات و جنگل، تغییر کاربری اراضی، تغییر الگوی مسکن را به همراه داشته است.

راداک^۲ و همکاران (۲۰۱۲) اشاره می‌کنند که مزایای اقتصادی گردشگری روستایی می‌تواند به شکل ایجاد اشتغال، افزایش مخارج زندگی، تنوع اقتصادی، بازارهای کشاورزان و

1. Anderson.

2. Radac.

زیرساخت‌ها نمود پیدا کند. از سوی دیگر سوتاوا^۱ (۲۰۱۲) عقیده دارد که فعالیت‌هایی که در روستا انجام می‌گیرد احتیاج به مشارکت جامعه محلی دارد. با این وجود، مشارکت جامعه نیاز به توانمندسازی جامعه محلی دارد و این توانمندسازی جامعه کلید اصلی رفاه جامعه و پایداری گردشگری محسوب می‌شود.

براساس مطالعات ژانگ^۲ (۲۰۱۲) توسعه گردشگری روستایی می‌تواند مزایایی را همچون افزایش اقتصاد جمعی روستایی، زیباسازی جنبه ظاهری روستا، افزایش درآمد جامعه محلی، تغییر سبک زندگی، کاهش شکاف جامعه شهری - روستایی و ایجاد یک جامعه هماهنگ ایجاد کند. توسعه گردشگری روستایی از یک طرف می‌توان نقش مهمی در تنوع سازی اقتصاد روستاها در قالب صنعت گردشگری ایفا کند و از طرف دیگر وسیله ای برای تحرک رشد اقتصاد ملی (از طریق غلبه بر انگاره‌های توسعه نیافتگی و بهبود استاندارد زندگی مردم محلی) به شمار می‌آید (اردستانی، ۱۳۸۷: ۲۵۲).

معرفی محدوده مورد مطالعه

بخش گلبهار در جنوب شرقی شهرستان چناران واقع شده است. جمعیت این بخش در سال ۱۳۹۰ برابر با ۴۰۷۸۵ نفر و تعداد کل روستاها ۹۲ روستا بوده است. به علت مسافت کم با شهر مشهد (به طور متوسط ۳۲ کیلومتر) و همچنین آب و هوای مطلوب به ویژه در تابستان؛ برخی از ساکنان شهر مشهد روستاهای این بخش را به عنوان خانه دوم انتخاب نموده اند و یا اقدام به خرید زمین و یا کاربری گردشگری نموده اند. در این بخش چهار روستا به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شده است که در این ارتباط روستاهای محسن آباد، گاوترنا، خیرآباد و کاهو انتخاب شده اند که دارای جمعیت ۴۵۰، ۴۵۹، ۱۶۶ و ۵۶۹ نفر در سال ۱۳۹۰ بوده اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). ملاک انتخاب این روستاها تأثیرات فراوان بخش گردشگری نسبت به سایر روستاهای بخش بوده است.

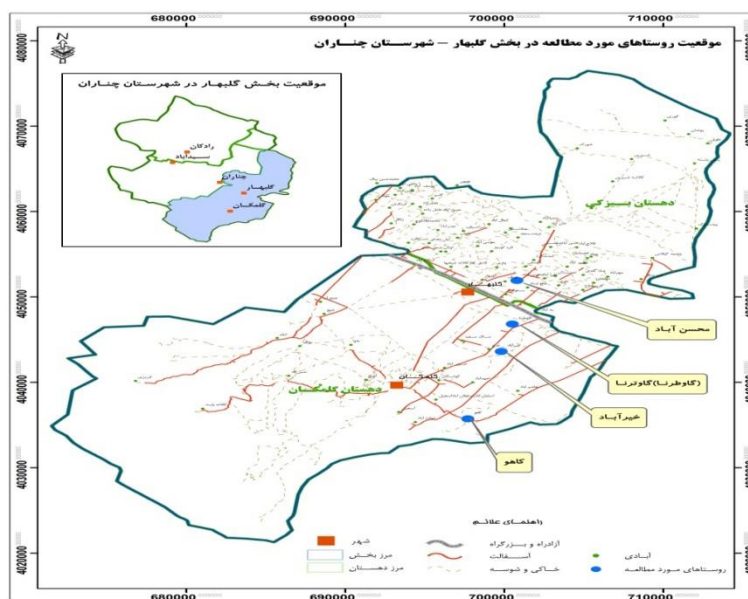
1. Sutawa.
2. Zhang.

جدول شماره ۱: ویژگی‌های جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه

روستا	جمعیت	خانوار	حجم نمونه	ارتفاع m
خیرآباد	۱۶۷	۴۹	۱۷	۱۲۰۵
کاهو	۵۶۹	۱۸۷	۵۷	۱۲۰۷
گاو ترنا	۴۵۹	۱۲۷	۴۶	۱۲۰۰
محسن آباد	۴۵۰	۱۱۰	۴۵	۱۲۰۳
جمع	۱۶۴۴	۴۷۳	۱۶۵	-

مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰ و یافته‌های تحقیق.

نقشه شماره ۱: موقعیت جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه

روش تحقیق

این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. گردآوری اطلاعات با روش کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است. حجم جامعه نمونه از طریق فرمول کوکران محاسبه شده است. بر مبنای این فرمول حجم نمونه ۱۶۵ نفر انتخاب شده که به صورت تصادفی در روستاهای مورد بررسی پرسشنامه براساس میزان جمعیت توزیع شده است. برای ارزیابی گویه‌های پژوهش از مدل تحلیل مسیر استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

این پژوهش با هدف مطالعه تأثیر مناسبات شهر و روستا بر گردشگری روستایی با ابعاد و گویه‌های مختلفی بررسی شده است. برای سنجش میزان مناسبات شهر و روستا تعداد خانه‌های دوم مورد بررسی قرار گرفته است. به منظور سنجش توسعه فعالیت‌های اقتصادی، گسترش فعالیت‌های خدماتی و کارآفرینی، در اثربخشی گردشگری روستایی، تنوع بخشی اقتصادی و رضایتمندی ارزیابی شده است.

جدول شماره ۲: گویه‌های پژوهش

متغیرها	گویه‌ها	ابعاد
تعداد خانه‌های دوم	نقش مناسبات شهر و روستا گردشگری روستایی	مناسبات
افزایش خدمات سراینداری. افزایش مغازه‌های روستا. افزایش بنگاه‌های املاک و واسطه‌های زمین	گسترش فعالیتهای بخش خدمات گسترش فعالیتهای ساختمانی . گسترش خانه‌های دوم روستایی . گسترش فعالیتهای باغبانی . افزایش مشاغل مربوط به حمل و نقل	توسعه فعالتهای اقتصادی

	افزایش میزان درآمد تنوع شغلی	اثر بخشی گردشگری روستایی
	افزایش فرصتهای شغلی تثبیت جمعیت تنوع بخشی اقتصادی	رضایتمندی روستایی

منبع: یافته‌های تحقیق

بر اساس یافته‌های میدانی و تحلیل نتایج بررسی متغیر رضایتمندی روستایی با ۴/۵۸ دارای بیشترین میانگین و توسعه فعالیت‌های اقتصادی دارای کمترین میانگین ۳/۹۴ می‌باشد که ارزیابی میانگین‌ها نشانگر قابل قبول بودن روابط داده‌ها و نقش مناسبات شهر و روستا در توسعه گردشگری روستایی و رضایتمندی روستاییان است. درصد ضریب پراکندگی نشان می‌دهد که پراکندگی داده‌های مناسبات شهر و روستا بیشتر از سایر متغیرها (۱۷/۳۱) است در حالی که واریانس رضایتمندی روستایی از سایر متغیرها کمتر و بیانگر مثبت بودن روابط متغیرها است (جدول شماره ۳).

جدول ۳: شاخص‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	درصد ضریب پراکندگی
مناسبات شهر و روستا	۴/۱۰	۰/۷۱	۱۷/۳۱
خانه‌های دوم	۴/۲۷	۰/۵۶	۱۳/۱۱
توسعه فعالیت‌های اقتصادی	۳/۹۴	۰/۴۸	۱۲/۱۸
اثر بخشی گردشگری روستایی	۴/۲۵	۰/۶۰	۱۴/۱۲
رضایتمندی روستایی	۴/۵۸	۰/۴۸	۱۰/۴۸

همچنین مقادیر پایایی مرکب برای هر یک از متغیرهای تحقیق در جدول شماره ۴ درج گردیده است. ملاحظه می‌شود همه معیارها در دامنه قابل قبول قرار دارند. بنابراین می‌توان

گفت توسعه فعالیت‌های اقتصادی (۰/۸۹۹) و اثربخشی گردشگری روستایی (۰/۸۵۵) به میزان بسیار قوی و رضایتمندی به میزان متوسط توسط متغیرهای مستقل تبیین شده اند.

جدول شماره ۴: مقادیر پایایی مرکب و روایی همگرا

نام متغیر	پایایی مرکب	آلفای کرونباخ	AVE
مناسبات شهر و روستا	-	-	-
خانه‌های دوم شهری	۰/۹۰۰	۰/۸۳۵	۰/۷۵۱
توسعه فعالیت‌های اقتصادی	۰/۹۰۰	۰/۸۶۸	۰/۶۰۲
اثربخشی گردشگری روستایی	۰/۸۰۹	۰/۷۱۹	۰/۶۸۲
رضایتمندی	۰/۸۰۱	۰/۷۰۸	۰/۵۰۸

برای ارزشیابی میزان اهمیت ضرایب مسیر، رویه خودگردان سازی ناپارامتریک بکار گرفته شد. تخمین‌های مسیر در جدول شماره ۵ نشان داده شده است. برای کلیه مسیرها ضریب اطمینان ۹۵ درصد و سطح خطا ۵ درصد می‌باشد. برای معنادار بودن یک ضریب، عدد t آن باید بزرگتر از ۱/۹۶ باشد. هر چقدر این مقدار t از ۱/۹۶ بزرگتر باشد، نشان دهنده آن است که متغیر مستقل اثر بیشتری بر متغیر وابسته دارد.

جدول شماره ۵: نتایج حاصل از مدل سازی معادلات متغیرهای تحقیق

ردیف	مسیر	ضریب مسیر	T	نتیجه
۱	مناسبات شهر و روستا	۰/۴۵۸	۶/۰۴۳	تایید
۲	خانه‌های دوم	۰/۸۴۰	۳۰/۴۹۳	تایید
۳	توسعه فعالیت‌های اقتصادی	۰/۳۶۱	۲/۶۴۵	تایید
۴	گردشگری شهر و روستا	۰/۴۳۷	۶/۲۴۹	تایید

۵	مناسبات شهر و روستا	گردشگری شهر و روستا	۰/۹۴۹	۲۷/۲۳۸	تایید
۶	خانه‌های دوم	گردشگری شهر و روستا	۰/۳۸۶	۳/۴۱۳	تایید
۷	مناسبات شهر و روستا	توسعه فعالیت‌های اقتصادی	۰/۲۰۰	۵/۲۳۷	تایید

همانگونه که در جدول ۵ نشان داده شده ضریب مسیر برای اثر مناسبات شهر و روستا بر خانه‌های دوم شهری برابر ۰/۴۵۸ و عدد معناداری ۶/۰۴۳ (بیشتر از ۱/۹۶) نشان دهنده تأیید این رابطه می‌باشد. همچنین مناسبات شهر و روستا بر توسعه فعالیت‌های اقتصادی ۲۰ درصد و معنادار می‌باشد (۵/۲۳۷). اثر خانه‌های دوم بر توسعه فعالیت‌های اقتصادی بسیار قوی (۰/۸۴) برآورد شده و عدد معناداری نشان دهنده معنادار بودن این اثر می‌باشد (۳۰/۴۹۳). تأثیر توسعه فعالیت‌های اقتصادی بر گردشگری روستایی معنادار و برابر ۰/۳۶۱ بود (عدد معناداری ۲/۶۴۵). همچنین اثر گردشگری روستایی بر رضایتمندی نیز برابر ۴۴ درصد و مستقیم و معنادار (۶/۲۴۹) برآورد شد. همچنین اثر مناسبات شهر و روستا (عدد معناداری ۲۷/۲۳۸) و خانه‌های دوم شهری (۳/۴۱۳) بر گردشگری به ترتیب برابر ۰/۹۴۹ و ۰/۳۸۶ برآورد شد که در دامنه قابل قبول قرار دارد. براساس بررسی‌های میدانی در روستاهای مورد مطالعه فرصت‌های شغلی افزایش زیادی داشته است. به صورتی که در حال حاضر در دهساله اخیر ۸۰ درصد فرصت‌های شغلی ایجاد شده در روستاهای مورد مطالعه در نتیجه گسترش گردشگری است. زیرا نوع شغل ایجاد شده در ارتباط تنگاتنگ با خانه‌های دوم و نیازهای گردشگران است. به طور مثال در روستای محسن آباد گسترش گردشگری و خانه‌های دوم عامل رشد مشاغل ساختمانی بوده است که تأثیر زیادی بر جذب کارگر از روستا و روستاهای اطراف داشته است. همچنین میزان جمعیت در روستاهای مورد مطالعه نسبت به دهه گذشته به علت وجود فرصت‌های شغلی رشد داشته است به طوری که در پنج ساله ۱۳۹۰-۱۳۸۵، روستای محسن آباد ۲/۵۷ درصد، روستای کاهو ۱/۳۶ درصد، روستای گاوترنا ۱/۹ درصد و روستای خیرآباد ۱/۸۲ درصد رشد داشته است. براساس نظر روستاییان گسترش مناسبات شهرو روستا عامل گسترش گردشگری روستایی بوده

است. زیرا با گسترش شهر مشهد مناسبات این شهر با روستاهای شرق چناران افزایش یافته است که شاهد آن افزایش خانه‌های دوم در روستاهای مورد مطالعه در سال‌های اخیر بوده است. در دوره پنج ساله اخیر ۲۵ خانه دوم در روستای کاهو، محسن آباد ۲۳، گاوترنا ۲۷ و خیرآباد ۱۲ خانه دوم احداث شده است که بیانگر حجم گردشگران این روستاها است که به اقامت و سکونت در این روستاها متمایل می‌شوند و سبب تأثیرات گسترده گردشگری در ابعاد مکانی و فضایی و نیز ناحیه‌ای می‌شود.

نتیجه‌گیری

تنگناهای سکونتگاه‌های روستایی در سال‌های اخیر مشکلاتی را در زمینه توسعه پایدار سکونتگاهی به وجود آورده است به طوری که باعث روستاگریزی و مهاجرت انبوه روستاییان به شهرها شده است. در این ارتباط گردشگری روستایی یکی از عوامل تحول ساز در نواحی روستایی محسوب می‌شود که می‌تواند به عنوان راهکار جایگزین چاره جوی مشکلات روستایی باشد. در سال‌های اخیر گردشگری توسعه چشمگیر یافته است و با توجه به روند تأثیر گذار شهر از گسترش مطلوبی برخوردار بوده است. در این راستا با توجه به نیازهای شهروندان برخی از مناطق روستایی توانسته‌اند با برنامه ریزی در جهت رفع نیازهای شهروندان تلاش نمایند.

مناسبات شهر و روستا با هدف بهره برداری از توان‌های محیطی روستایی در سال‌های اخیر افزایش یافته است که باعث حضور شهروندان در نواحی روستایی و ایجاد نیازهای جدید شده است و فعالیتهای اقتصادی نوینی را در سکونتگاه‌های روستایی به وجود آورده است. این فعالیت‌ها در زمینه‌های مختلفی مانند ساختمان سازی، فروش مصالح، حمل و نقل مصالح ساختمانی، باغبانی، ایجاد فضای سبز است که در راستای گسترش خانه‌های دوم صورت گرفته است. این فعالیت‌ها در تحول اقتصادی نواحی روستایی نقش مهمی داشته است. این فعالیت‌ها از بعد اقتصادی فرصت‌های جدیدی در نواحی روستایی ایجاد نموده است که باعث پایداری سکونتگاه‌های روستایی شده است.

منابع

- اردستانی، محسن (۱۳۸۷). مبانی گردشگری روستایی. انتشارات دانشگاه تهران.
- اکبریان رونیزی، سعیدرضا، بدری، سید علی (۱۳۹۴). سنجش پایداری گردشگری در روستاهای هدف گردشگری مطالعه موردی: شهرستان سپندان. پژوهش‌های روستایی، شماره ۱، صص ۱۹۳-۱۶۷.
- باباخانزاده، ادريس و لطفی، صدیقه (۱۳۹۱). ارزیابی آثار گردشگری بر روستای قوری قلعه. مطالعات مدیریت گردشگری، سال هفتم، شماره ۲۰: ۸۱-۱۱۶.
- بهبودی، هدی (۱۳۸۹). بررسی کارکردهای اقتصادی - اجتماعی قنات در دستیابی به توسعه پایدار روستایی. فصلنامه‌ی نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، سال هفتم، شماره ۲۷: ۶۳-۵۷.
- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار. انتشارات دانشگاه تهران.
- رکن‌الدین افتخاری، علیرضا، مهدوی، داوود و پورطاهری، مهدی (۱۳۹۰). ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری. مطالعات مدیریت گردشگری، شماره ۱۴: ۳۹-۱.
- زبردست، اسفندیار (۱۳۷۷). مفاهیم و مبانی نظری رویکرد عملکرد شهری در توسعه روستایی. مجله مسکن و انقلاب، شماره ۸: ۲۱-۷.
- شارپلی، ریچارد (۱۳۸۰). گردشگری روستایی. ترجمه: رحمت‌الله منشی زاده، تهران: نشر منشی.
- شریف زاده، ابوالقاسم و مرادنژاد، همایون (۱۳۸۱). توسعه پایدار و گردشگری روستایی. ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد، خرداد و تیر شماره ۲۵۱-۲۵۰: ۵۵-۵۲.
- ظاهری، محمد (۱۳۹۰). تحلیلی بر تأثیرات متقابل فضایی کلانشهر تبریز و روستاهای خوابگاهی پیرامون با تأکید بر مهاجرت معکوس و عوامل تأثیرگذار بر آن. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، (۳) ۲۶، ۱۷۰-۱۸۸.
- عابسی، سعید، شمس‌الهی، سارا و شاه‌طهماسبی، اسماعیل (۱۳۹۲). بررسی کارایی نسبی مدیریت گردشگری استان‌های کشور در برنامه سوم و چهارم توسعه. راهبرد اقتصادی، سال دوم، شماره هفتم.
- قادری، زاهد (۱۳۸۳). اصول برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی. تهران: انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
- قره‌نژاد، حسن (۱۳۸۸). اقتصاد و سیاست‌گذاری توریسم. تهران: انتشارات مانی.

محمودی، سمیه، رنجبریان، بهرام، فتحی، سعید (۱۳۹۴) توسعه مدل تصویر ذهنی گردشگران بالقوه از مقصد گردشگری ایران، فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، ۲۹، ۴۴-۲۱.
مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). فرهنگ آبادی‌های شهرستان چناران.
مهندسان مشاور DHV (۱۳۷۱). رهنمودهایی برای برنامه ریزی مراکز روستایی. ترجمه: جواد میر، انتشارات جهاد سازندگی.

نजारزاده، محمد، نعمت الهی، مجید (۱۳۹۵). بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری روستایی در راستای پایداری و توسعه جوامع محلی در مناطق نمونه گردشگری. فصلنامه علمی پژوهشی و بین‌المللی انجمن جغرافیای ایران، سال چهاردهم، شماره ۴۹.
یاری حصار، ارسطو، باختر، سهیلا (۱۳۹۵). ارزشیابی شاخص‌های گردشگری پایدار روستایی از منظر جامعه محلی و گردشگران، مطالعه موردی: شهرستان نیر، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال ۶، شماره ۲۲، صص ۱۲۱-۱۳۴.

Anderson, E., Bakir, A. & Wickens, E. (2015). Rural tourism development in Connemara, Ireland. *Tourism Planning and Development*, 12, 73-86.

Antosova, Gabriela (2013) Multidisciplinary determinants of cultural rural development, *Electronic International Interdisciplinary Conference*, September, No. 2-Issues 6.

Briedenhann, Jenny and Eugenia Wivkens (2004). Tourism routes as a tool for the Economic development of rural areas-vibrant hope or impossible dream? . *Tourism Management*, Vol.25.

Chin, C.H., Lo, M.C., Sougan, P. & Nair, V. (2014) Rural Tourism Destination Competitiveness: A Study on Annah Rais Longhouse Homestay, Sarawak, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 144, PP. 35-44.

Dwyer, L., Edwards, D., Mistilis, N., Roman, C. and Scott, N. (2009). Destination and enterprise management for a tourism future, *Tourism Management*, (30) 2, 63-74.

Elliott, A. (1997) *Politics and public sector management* London, *Routledge*, tourism, No1, p.2.

Ezeuduji, Ikechukwu (2013). Strategic event-based rural tourism development for sub-saharan Africa, *Current Issues in Tourism*, London, UK.

Iorio, Monica, Corsale, Andrea (2010). Rural tourism and livelihood strategies in Romania, *Journal of Rural Studies*, Vol .26, Issue 2, Pages 152-162.

Nikolich, R, Stefanovich, V. Azemovich, N. (2012) .Economic Valorization of Rural Tourism (Suva Planina – A Mountain in South – Eastern Serbia) *Economics Management Information Technology*, Vol. 1, No.2.

Radac, A.B., Csoz, I., Iulianamerce, I., Matias, C.C & Dobra, C.I. (2012). The benefits of rural tourism. In sustainable rural development, *International Scientific Symposium*, Timisoara, Romania, 14(4), 369-372.

Sharpley, R. (2004). Tourism and the countryside, In A. Lew, C.M, Hall, & Williams, A. (Eds.) *A companion to tourism*, Oxford, *Blackwell*, pp. 374-386.

Stefanovich, V. (2010). Economics of tourism, *Faculty of Science*, Nis.

Zhang ,XueMing. (2012). Research on the Development Strategies of Rural Tourism in Suzhou based on SWOT analysis. Vol 16, 1295- 1299, *Energy Procedia*, *Elsevier*;